

Pavle Zidar

S I K S T

Pisanje bi bilo nepopolno, če bi prezrli merilo 1 : 10 in bi težo spominov namenili le večini na naših šolah, če bi spregledali tistega uboega enega, ki je, žal, tudi že feminiziran do zadnje svoje duhovne celice.

Oglejmo si torej tega enega. Ampak enega samega. Učitelja Siksta Pavleniča.

Tole so njegovi javni in zasebni karakterni podatki: je poročen, je oče, upravitelj šole, član ZKJ in SZDL, ima svojo vilo, avto, je debel, obožuje fižol v solati, pestuje ženo, svojega otroka, bere Delo, Prosvetnega delavca, TT, Vijesnik u srijedu, ČIK, Anteno.

Sikst je najraje doma. Če bi imel na izbiro: ali v službo v šolo ali v službo domov, bi se odločil za delo doma.

Kako lepo je taki ženi, boste rekli.

Ne vemo, če je Katarina imela njegovo prevračanje po kuhinji za prijetno. Bila je že preveč utrjena in hkrati naveličana tega domovanja, da bi v tej službi doma videla lepoto in srečo.

Njuna duhovnost...? Morda bi jo primerjali z vegetiranjem kakšne rastline, jaz ne vem. Rastla sta tiho.

Sikst je bil učitelj od nog do glave: v zadnjici strah, v glavi pa same znane misli iz Dela. Prevračnih čtiv, kot so Problemi, ali kot so bile njegova dni Perspektive, kakšna Študentska tribuna, ali Marko Pogačnik - tega preprosto ni naročal, ni bral in ni sanjal o novem svetu, ki so ga politiki tem mladim sanjačem vsake toliko zatolkli v tla.

Sikst tudi ni zaupal velikim zvonovom iz Dela, da se je rodila demokracija, ustavnost in take cvetke, kljub upokojitvi tovariša Rankovića, kljub... On je bil še zmeraj zvezan s popkovino na čas iz leta 1953.

Novo misli, novo občutenje sveta kot danosti bi mu prineslo lepega hudiča. To bi bil upor, politikum, Cankar pa nas v svojih Hlapcih lepo podučuje. Le v Hlapcih je slovenska perspektiva, pa če se razpočijo pri Problemih, pri Perspektivah, kjer koli pri časopisih.

Kdor noče biti hlapec, oblast počaka, da umre, mu dvigne spomenik in ga po svojih hlapcih razloži slovenskemu ljudstvu za genija. Za ideal.

Kako naj Sikst postane vodilna misel, ko pa še misliti ne zna! Kako naj opusti hlapčevanje, ko pa samo to zna!

Tekom let je slovensko stvarnost zaznaval že ko relief. To pomeni, da je vedel za vse zamotane zaprečice in hude, prežeče konsekvence za tako misel, za drugačno in drugačno od drugačne. Zato si je jel zgrajevati svoj plotec in se trgati od sveta, ki je bil, po njegovem, spačen in slaboumen, začrtan po zapovedih srednjeveške pameti.

V tem svetu ni bilo več nobene naglice, nobene revolte!

Po dvaindvajsetih letih se mu je rodil otoček, ali čisto njegov kos sveta, domek, v katerega se je lahko pripeljal z avtom in po štengcah stekel v kuhinjo.

Imel je končno dva svetova!

Tisti Slovenec, ki ima svoj avtek, domek, vikendek, vodilni položaj, je razpet med dve veliki in izredni ideji: med sebe in družbo.

Veš, mi živimo zase, se je za trenutke razodeval Sikst kakšnemu davnemu znancu, ki mu ni mogel več škodovati niti koristiti. Bil je prepričan, da izpoveduje najbolj originalne oblike življenja.

Kaj hočeš, tako je. Vse jemlje vrag. Vzgoje ni. Ljudje postajajo sebični, egoizem je vsa pridobitev naših prizadevanj. Kultura postaja nesramno gnila. Iz najbolj svetega kujejo vice. K nam je vdrla vulgarnost spolnosti. Slovenija postaja eno samo italijansko kurbišče. Spreminjamo se v turistično provinco a la Tirole. Vsi smo natakariji že in natakarice. Rečem ti, človek se mora ogniti od teh stranpoti ali slovenskega raka.

Znanec iz Maribora mu odgovori: Točno! Tudi mi smo zase. Imam poletno hišico v P. Poleti se nasončimo, nakopamo, naužijemo morja. Potem pa nazaj v svoj svet. Tam je edino še nekaj moralnosti. Ampak tudi tu sem že vdira, Sikst, skozi špranje vdira.....

Kaj?

Ne vem kaj, na hipe me duši.

Mi, Egon, smo čisto zase. Z nikomer nimamo ničesar. Ven hodimo samo po tisto potrebno plačo.

Tako je za zdaj najbolje, Sikst!

Človek se boji za otroke.

Jaz trepetam, vse je tako cinično.

Nekaj gnije, sta obvohovala.

Šla sta v kavarno in popila dve kratki, si segla v roke in se zapeljala vsak v svojo kuhinjo.

Doma se je Sikst, ko ponavadi, preoblekel v stare hlače in star spalni plašč.

- Doma že! se ga je enolično razveselila žena.

Začel je naglas vdihavati vonje s štedilnika.

- Kaj je, te daje para?

- Ne, ne. Paradižniki, me-so, je našteval in vohal, potem pa je izdihnil. Phaa... se je spustil. Ne morem več!

- Majaronova omaka in kisle kumarice so še, je povedala.

Zahlačal je k štedilniku. Njegova zunanjščina je spominjala na volške slepce, ki so vlačili ladje, prepevaje tisti znani Eja uuhnem...

- Tltltltltl, je zacmokal.

Pomakal je kruh v vse posode.

- Mmmsemsrečalmmegona...

- Kje? Pripeljal bi ga sem.

- Mmmm... Dobro je, mami! Mudilo se mu je v Maribor. Mmm!

Nalila mu je juhe.

Sikst se je zatopil v žretje. Nos so mu posule drobcene bradavičice potnih srag.

- Mhm, se je oglasil spet poln ugodja. Zrl je ves požrešen v smer štedilnika.

- Kaj je kaj rekel? je vprašala ona.

- Rekel je, da vse skupaj hudič jemlje in da je najbolje živeti tako, kot živim. Dokler bo šlo. Pravi, da ta smrad že zaliva naše vile.

- No, ti nisem pravila!

- Daj, daj!

Žena je vzela krožnik in govorila dalje: - Saj vidiš po puncu. Punca meče truke, dragi moj. Njeni pogledi razodevajo popolno željo. Nobenega strahu ni v njej, pa je še devica.

- Devica, ja!

- Več zaupanja, prosim, tvoje dete je, da veš.

- No, daj!

Po bradi se mu je razlomil smehljaj. Zarezal je v zrezek.

- Saj... saj, je prežvekoval.

Žena ga je gledala z nekim prezirom.

- Kaj hočeš, je migal in žrl.

Čakala je, da se zasiti.

Metal je vase velike žlice sneženega pireja, kose omočenega kruha v omaki, mesa, cukal iz kozarca opolo in begal s pogledom in mislimi po stanovanju.

- Draga moja, tako je! In je čakal z muko na obrazu, da se mu sesede gora hrane v vampu.

- Nisem si jaz izmislil teh nečloveških odnosov.....

- Nisi, Sikst, moraš pa paziti!

- Saj pazim.... Daj! Najlepše, draga moja, bi bilo, da smeš otroka poslati v cerkev, pa ga ne smeš, ne.

- Ne, ne smeš.

- Tam ti ga vsaj rešijo pred kurbstvom, če drugega ne.

- Dajo mu Boga, Sikst!

- Katerega, te vprašam?

- Saj je en sam Bog.

- Bog! A veš, kaj je Bog. Monimoni! In tole, je pokazal na kopo politega krompirja z omako. Bog je mrtev, Kati. Boga so ubili, razbili in vrgli v kante za smeti. Ta evolucija Boga postaja nevarna, je pa naša rešitev. Ne vem, kaj je. Zunaj, to vem, je zverinjak. Džungla. Me razumeš? Pokimala je.

Sikst je spet jedel. Mlaskal. V jedilnico so prodirali sončni ekspresi. Obeh se je počasi lotevala alkalna klima.

Vstal je in se obdrgnil v prtiček. Opotekaje ga je zaneslo na kavč, ženo pa v fotelj.

- Oh, se je razlil po mehkem naročju. Špeh mu je uhajal čez.

- Oh, oh, je trobental od ugodja. Za trenutek je zadremal.

Tišina v jedilnici je bila tako strašno svetla!

- Delo, je poprosil slabotno.

- Hvala!

Strani so vzšumele.

- Naser! je rekel naglas.

Žena se je nacejala z dimom dišeče filterice. Kaja po kosilu jo je odvezovala od telesne teže.

- Klical je hudiča, je zapiskal Sikst, klical, da naj pride, zdaj ga je prikical; zdi se mu prevelik, pa ga hoče s pomočjo velikih zmašiti nazaj v stekleničico za orehovo olje.

Iznad žene so plavali sinjaksto beli pasove dima. Bila je pomirjena. Bila jo je sama vegetacija, mirna, rastlinska vegetacija.

- Spet imajo v Zagrebu govno.

- Kaj?

Z živim pogledom je pobiral črke in jih z logosom v sebi razporejal v smisel in nesmisel, v ironijo in cinizem.

- Strašno! je zagrmel s stranmi. Biti oblast je pa res nezavidljivo stanje.

- Imajo se pa le lepo, je rekla žena domotožno.

Sikst je bral.

- Lepo, je oponesel. Če jih gledaš z upokojenskimi očmi. Ampak oni niso upokojenci, pozabljaš.

Odložil je strani na kolena.

- Danes sem Žanko, je zatožil, jutri sem nič. Kaj veš ti, draga moja, kaj se pravi v ljudski oblasti pasti! Od tega padca se več ne pobereš.

- Imaš se pa le lepo nekaj časa, je vztrajala.

- Kje se imaš lepo? Mar misliš, da tam v političnih nebesih ni učiteljske zbornice? Moja draga! Tam se šele jejo, tam!

- Je pa le lepo nekaj časa!

- Nekaj časa! Kaj pa preostanek do smrti, a na to kaj misliš.

- Mislim.

- No!

- Saj se oskrbiš z denarjem, ko si tam.

- S čim? je zapiskal.

- Pusti no že to, je zanergala, saj veš, da me ne zanima, kako se tam premetavajo.

- No ja, debatirava.

- Pusti, je bolno zamahovala. Raje povej, kaj imaš popoldne.

- Sestanek z nižjo skupino.

- Prideš?

- Okoli sedme, mami.

Molk. Toplota v brezvetrnem prostoru je naraščala.

- Kaj pa misli tisti tvoj Kobal?

- Vem, vem, je mižal Sikst. Zida hišo, rabi denar,

- Da si sposojuje pri starših, ki jim poučuje otroke, kaj pa to?

- Prepusti nam!

Vsak zase sta mirovala. Uhajal jima je samo glas.

- Pa tista, no tista iz bivšega pozitivnega jedra.

- Emilji Tutta.

- Tista, ja.

- Kaj imamo mi pri tem, če se goni.

- To je že pasje gonjenje.

- Lilij ne bo več, mami.

- Pa tista, ki je okradla internat, da je imela za lambreto. Kaj ste storili, kaj? Sodišče je dognalo, da je to kriminal, pa je ni obsodilo niti na povračilo ne.

- Mami, pusti to!

- Saj pustim, je spustila posmehljiv glas. Samo ne davite se s kadilom in miro, kakor nekoč papeži, misleč, da je vonj po kadilu bog. Zgled, Sikst!

- Saj jim govorimo!

- Govorite?

- Ne razumeš!

- Ne? Torej sem se izmislila, kar sem ti bila povedala.

- Mami, danes je svet džungla. Norme humanizma so se izkazale za nenorme. Bile so oskrunjene od demokratičnih in nedemokratičnih sistemov.

- Poglej, je vzšumel s časopisom, kaj so ženevski dogovori!

- Vem, vem.

- Ne razburjajmo se! Imamo svoj kot, kamor se lahko zatečemo. Gorje mu, kdor ga nima. Ven hodiva pa tako po tisti maksimum, ki je potreben za minimum naš vsakdanji. Drugega ne bova midva rešila.

- Vem. Govorim le.

- Tudi jaz le govorim.

Počivala sta.

Sikst je zavohal ženine lase. Žena pa je z mislimi prešla na hčer, ki se še ni vrnila iz šole. Čas pa je medtem sejal svojo smrt vsemu, kar je živo.

- Tako, se je skobacal Sikst.

Čas je, je miže prešla s hčere nazaj na moža.

Zazehal je, se pokrtil z rokami, se podrgnil. Zatacal je k loncem, v katerih je povrevalo.

Pisana suknja ga je delala kratkega in smešnega. V njej se je počutil človeka. Delala ga je sentimentalnega, da bi pel pesmice in bi ljudem stiskal roke.

- Mami!

- Jaa, je odpela iz dremeža.

Odšel je v kopalnico in se preoblekel v obleko za ven.

Groza! je obstrmel. Čisto drugi občutki so mi preplavili telo.

Glej roke!

Gledal je pest, ki jo je stiskal. Čmok!

Noge!

Bum! je brcnil.

V koga? je vprašal nogo.

...trebuh! je zavpila noga. Kam si pa "mislu"?

- Mami!

Začutila je, da je spet trden. Da ni več pesniški in sito mevžast.

- Gre-eš?

Podplati so pojokavali.

Sklonil se je nad svojo Katiko in spustil poljubček. Cmoček.

- Veš, kako se počutim?

- Kako?

- Kadar vržem s sebe svoj "šlafrok", hlače, copate?

- Kako? Žena se je prepuščala bolj sončnemu otipavanju kot njemu.

- Nosoroga se počutim.

- Ojej! je rekla brez čustva.

- Počutim se v džungli, čim prestopim hišni prag.

- Ojej!

- Veš, teža te živali mi je nekako blizu, pa pride name še njeno bistvo.

- Ojej!

- In, a veš, da bi vse pomendral, če bi mi kdo stopil na pot?

- Ja?

Nosorog! je mislil in se pripravljaj. Ni bil še.

- Mami!

- Ja?

Zdaj je že bil nosorog.

Odšel je. Žena ga je dobro slišala, kako teče po vseh štirih v klet. Ko je vžgal fiat 1500 jo je vrglo pokonci. Zazdelo se ji je, da ga ima pod foteljem, moža. Nosoroga.